

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 10, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338

В.В. Краплина,

аспірант, Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРІОРИТЕТНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано можливості використання бюджетних коштів як інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку. Визначено можливості венчурного капіталу у сфері інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку України. Досліджено зарубіжний досвід функціонування механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, інноваційний розвиток.

Annotation. Possibilities of the use of budgetary facilities are analysed as investment resources for innovative development. Possibilities of venture capital are certain in the field of the investment providing of innovative development of Ukraine. Investigational foreign experience of functioning of mechanism of the investment providing of innovative development.

Keywords: investment providing, innovative development.

Постановка проблеми та актуальність наукового пошуку. Реалізація ефективної інвестиційної політики щодо інноваційного розвитку економіки держави, пов'язана, у першу чергу, з розробкою концепції механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку. Саме цей напрям наукового пошуку має першочергове значення і для подальших практичних кроків у даній сфері. В основу такої концепції пропонується покласти принципово нову вимогу системної взаємодії двох структуроформуючих чинників, що надає названому механізму статусу генератора стійкого інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку повинно бути не просто повним, але й продуктивним. Запропонований підхід є критично важливим для раціонального функціонування системи інноваційного розвитку. Він сприяє уникненню найголовнішого – помилок концептуального характеру, найсуттєвішою з яких, на нашу думку, є обмеженість пошуків сферою використання інвестиційних ресурсів.

Аналіз досліджень і публікацій на які спирається автор. В основу написання даної статті лягли теоретичні розробки та наукові ідеї вітчизняних та зарубіжних авторів. Зокрема варто виділити дослідження І. М. Сербіної, О. О. Лапка, Н. І. Редіна, Н. Ю. Пікуліна, В. Б. Амірова, Г. І. Чуфріна.

Невирішені складові проблеми. Вирішення завдань раціонального інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку вимагає, насамперед, раціонального використання інвестиційних ресурсів як на рівні окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому. Водночас, паралельно з активним вирішенням кількісних характеристик інвестиційного забезпечення визріла необхідність вирішувати ряд питань якості такого забезпечення, досліджуючи можливості більш повної реалізації потенціалу, що продукується і ринковою природою господарювання. Крім основної функції інвестиційного механізму – забезпечення інноваційних процесів необхідними фінансовими ресурсами, – важливо дбати про ефективність такого забезпечення, що реалізується через його регулятивну функцію.

Формування цілей статті (постановка завдання). Основною метою даної статті є визначення пріоритетних напрямів пошуку інвестиційного капіталу для підтримки інноваційного розвитку економіки України. Для реалізації визначеної мети передбачається вирішення таких основних завдань:

- проаналізувати можливості державного інвестування в інноваційний розвиток;
- визначити пріоритетні напрями використання приватного капіталу у сфері інновацій;
- виокремити оптимальні шляхи використання зарубіжного досвіду використання механізмів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетна роль в механізмі державного управління інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку належить саме державному фінансуванню інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку. Зважаючи на надзвичайно високий потенціал бюджетних видатків на підтримку галузей економіки України та науку, у сфері бюджетної політики, спираючись на незалежну наукову експертизу, повинна бути сформована орієнтація виключно на підтримку базових інновацій. До пріоритетів бюджетної політики необхідно віднести підтримку експортоорієнтованих підприємств, насамперед тих, які впроваджують саме базові інновації та нові технології. Фінансування інноваційної сфери, адекватне існуючим завданням, повинне націлюватися на забезпечення

функціонально-цільової мобілізації та концентрації фінансових ресурсів у спеціальних фінансових фондах, що утворюються на всіх рівнях інноваційної сфери.

Системне узагальнення проблемної ситуації, що склалася в сфері фінансового забезпечення інноваційного розвитку, обґрунтовані принципи модифікації діючого механізму інвестиційного забезпечення дають переконливі свідчення тому, що визначальну умову ефективної реалізації інноваційної моделі, її здатності забезпечити довгострокове економічне зростання становить використання потенціалу секторів державних і приватних фінансів через їх взаємодію. При всій відносній незалежності і навіть суперечливості їх один одному в основі практичних кроків щодо реалізації нового механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку повинен лежати критерій гармонізації їх дій, що втілюється через систему конкретних заходів.

Принциповим є те, що обидва сектори сьогодні достатньо обмежені з точки зору фінансових коштів, якими вони володіють. Це поряд з вимогою пошуку додаткових джерел ставить вимогу їх ефективного використання і сучасна модель інвестиційного забезпечення системи інноваційного розвитку, якої ми прагнемо, повинна якомога повніше враховувати ці вимоги. За своєю суттю ці вимоги є різнорядними: частина їх чітко вимагає широкій самостійності економічних агентів, інша – потребує централізованих заходів. Але в будь-якому випадку можна стверджувати про особливу роль створення державою відповідного загальноекономічного середовища, спрямованого на утвердження інноваційної стратегії, розбудову економіки інноваційного типу.

Виходячи з того, що головним завданням державної інноваційної політики є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного й виробничого потенціалу стратегічно важливого значення набуває встановлення між ними механізмів взаємозв'язку, в нашому випадку інвестиційних. Багаторічний досвід управління науково-технічним розвитком переконливо доводить, що система управляючих дій завжди включала пошук шляхів оптимізації співвідношень при фінансуванні окремих стадій НТП.

З метою стимулювання процесів структурної перебудови української економіки держава має змінювати пріоритети підтримки, оскільки сьогодні систему стратегічних цінностей в Україні не можна визнати оптимальною.

За рахунок бюджетних коштів важлива підтримка, в першу чергу, новаторів та базисних інновацій, саме які здатні створити основу структурної перебудови, забезпечити довгострокове зростання економіки України та її конкурентоздатність. На жаль, базовий для інноваційної політики закон «Про інноваційну діяльність» [1], даючи певний поштовх у сфері організації інноваційної діяльності, обходить головне питання – базові інновації. В руслі таких заходів чільне місце повинно належати механізму гарантування їх фінансування за рахунок бюджетних коштів.

Тут варто додати, що згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» видатки Державного бюджету на науку мають становити 1.7 % ВВП, однак фактично цей рівень майже не досяжний (рисунок 1) [2].

Рис. 1.

У рамках Європейського Союзу прийнято орієнтир для визначення обсягів фінансування розвитку інноваційної складової, який повинен становити не менше 3% від національного ВВП. Слід зазначити, що це завдання навіть для країн ЄС є проблемним, оскільки у 2009 році середній показник фінансування для ЄС становив 1,7% ВВП [3].

Існуюча практика фінансування бюджетом науково-технічних програм також набула переважно характеру підтримки наукових установ, а не інструменту створення перспективних ринкових інновацій. Підвищення ефективності бюджетного фінансування науково-технічної сфери вимагає інвентаризації науково-технічних програм, що мають бюджетне фінансування, припинення реалізації програм, які виконуються не на належному рівні, або втратили актуальність; проведення науково-технологічного аудиту державних наукових і науково-дослідних установ та організацій з метою комплексної оцінки їхнього інтелектуального капіталу, визначення технологій, досвіду і знань, що мають комерційний потенціал. Слід удосконалити механізми державних та галузевих замовлень з метою державного стимулювання виробництва науково-технічної та інноваційної продукції.

В усіх інших випадках державна підтримка також повинна ґрунтуватися на вибірковому підході, забезпечуватися інструментами непрямого впливу, заохочувати інноваційні проекти приватних підприємств, створювати пільгові умови для фірм, що впроваджують прогресивну техніку і технології, здійснюють НДДКР при цьому перевага має надаватися фінансуванню найбільш рентабельних, швидкоокупних інноваційних проектів.

В якості невід'ємної складової стратегія підтримки інноваційного розвитку в частині втілення принципу концентрації фінансових ресурсів включає й створення умов для найширшого залучення найрізноманітніших джерел всіх суб'єктів інноваційного процесу. З цією метою потенціал недержавного, іноземного, приватного та окремих фізичних осіб фінансування важливо підтримувати не менше, ніж саму інноваційну діяльність.

Для держави існує великий резерв можливостей в допомозі приватному капіталу в частині прийняття на себе зобов'язань та ризику у сфері фінансування. Однак

ключове місце в концентрації фінансових ресурсів інноваційного розвитку, узгодженні державного і приватного інвестування належить розробці «бюджету розвитку» за умови забезпечення їх цільового використання. Заміна не завжди продуктивного підходу прямої бюджетної підтримки на більш гнучку та ефективну схему включає формування інститутів розвитку, які повинні від імені держави проводити відповідну роботу по залученню інвестицій. Світовий досвід пропонує для цього відповідні рішення. Наприклад, Японія в повоєнний період сформувала інститути розвитку, які засновувалися на монопольному використанні заощаджень. Останні під контролем міністерства фінансів розподілялися поміж японським банком розвитку, японською корпорацією житлового будівництва, корпорацією розвитку регіонів, експортно-імпорнтним банком і повністю спрямовувалися на підтримку інвестицій. Завдяки цьому ставка кредиту для промисловості не перевищувала 2-3 %. До цього часу в Японії дотримуються концепції нульової відсоткової ставки рефінансування економіки. Це становило основне джерело економічного зростання [4, с. 32]. В Китаї сьогодні інвестиційна активність генерується трьома найбільшими банками розвитку, які безпосередньо рефінансуються Центральним банком. Керуючи грошовою емісією, грошова пропозиція через банки розвитку спрямовується на структурну перебудову та освоєння нових технологій і модернізацію застарілих виробництв [5, с. 287]. В Бразилії банк розвитку працює на сконцентрованих амортизаційних коштах підприємств з метою підйому інвестиційної активності та модернізації виробничого потенціалу [6, с. 32].

В Україні досі не створено жодного інвестиційного банку довгострокового кредитування. Надто повільно відбувалося створення й розвиток державного Українського банку реконструкції і розвитку (УБРР), передбаченого п. 21 Указу Президента України № 41 від 21.01.1998 р. без якого фактично неможлива ефективна реалізація інноваційної стратегії. Саме в рамках діяльності цього банку має здійснюватися реалізація «бюджету розвитку», надання цільових кредитів під інвестиційні проекти інноваційного спрямування на пільгових умовах та з майновими гарантіями їхнього цільового використання. Саме УБРР міг би стати основним механізмом державної підтримки інноваційного розвитку в Україні, в тому числі й через можливість використання емісійного механізму.

В системі важелів, що визначають механізм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку у сфері приватних фінансів особливого значення набувають критерії і стимули підвищення ефективності використання амортизаційних відрахувань. Водночас, цей чинник важливо також пов'язувати й зі сферою державних фінансів. Це обумовлено тим, що хоча в ринкових умовах підприємницькі структури переважно самі вирішують питання використання власних коштів, у трансформаційний період істотного значення набувають також важелі державного впливу, однак за умови його виваженості як у просторі, так і в часі. Відтак взаємодія між приватним і державним секторами через гармонізацію їх інтересів становить вирішальний чинник розблокування фінансових резервів інноваційного розвитку, що має враховуватися при розробці і економічної, і інноваційної політики держави.

Як досить перспективний засіб підтримки економічної, в тому числі й інноваційної діяльності у світі розглядається комплекс податкових та інших пільг, що надаються для розвитку фінансової системи як джерела інвестицій, а також виконавцям відповідних робіт. Показовими в цьому контексті є методи податкового стимулювання, які застосовуються в зарубіжних країнах для інвестицій в акції. Їх аналіз свідчить, що більшість країн з перехідною економікою, тобто тих, в яких фондовий ринок лише формується, надають суттєві пільги інвесторам. Пільги надають навіть деякі розвинені країни, де історія фондового ринку налічує не одну сотню років (Великобританія, Нідерланди).

В державах, які становлять технологічне ядро світового розвитку використовується широка гама податкових пільг, загальна мета яких зменшення податкового зобов'язання безпосередньо шляхом його прямого скорочення, чи використання непрямих механізмів, що передбачають застосування відстрочки або розстрочки податкового платежу, що фактично виступає як прихована форма кредиту.

Поряд із державними механізмами інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, важливе місце займають інвестиційні можливості фінансового ринку. Сьогодні в Україні саме фінансовий ринок характеризується наявністю усіх необхідних елементів інфраструктури, проте залишається практично нествореним один ключовий сегмент цієї системи. Це інститут венчурного фінансування потреб економіки інноваційного типу. Сьогодні вже напрацьовано низку законодавчих актів щодо інноваційного розвитку економіки, зокрема, якщо звернутися до статистичних даних, то тільки в період з 1999 по 2009 роки в Україні нараховується близько 40 Указів Президента, які спрямовані на розвиток інноваційної діяльності, близько 32 постанов Кабінету Міністрів, близько 50 програм державних комісій, спрямованих на врегулювання інноваційної сфери, покращенню інвестиційного клімату в державі. Проте, як вірно зазначає вітчизняний дослідник І. Сербина, досі не дано визначення суті, функцій, принципів діяльності саме венчурних фондів і венчурних компаній [7, с. 24]. Значимість цього інституту фінансової системи для цілей фінансування інновацій і, що головне, в частині потреб новаторів теоретично і практично доведена. Достатньо звернутися до досвіду США, Канади, Японії, країн Південно-східної Азії, ЄС та інших. Якщо узагальнити досвід розвитку цих країн, то з їхньої різномірної економічної історії можна виділити одну спільну рису. Венчурна форма фінансування інвестиційних проектів, яка ототожнюється за економічним та правовим змістом, з інвестиціями в інновації знаходила в усіх цих країнах широку підтримку з боку влади і розповсюдження в ринковому середовищі. Очевидно, що й в Україні ця форма фінансування діяльності новаторів повинна мати місце. В той же час для надання ґрунтовних висновків з цього приводу, необхідно враховувати деякі національні особливості ведення бізнесу, жорсткі об'єктивні умови перехідного та посттрансформаційного періоду.

Венчурне інвестування – це один із найбільш ефективних способів фінансування венчурним капіталом приватних підприємств, які займаються ризиковими науково-дослідницькими та конструкторськими розробками [8, с. 27]. Основна відмінність від традиційного інвестування полягає в тому, що фінансові активи надаються підприємству без будь-якої гарантії забезпечення рухомим чи нерухомим майном або заощадженнями підприємства. Єдиною гарантною заставою служить відповідна частина акцій (менша ніж контрольний пакет) існуючого або тільки створюваного підприємства, тобто венчурний капітал надається підприємству під перспективну ідею.

В енциклопедичній літературі венчурний капітал визначають, як капітал для інвестування науково-технічних розробок і винаходів [9, с. 45].

Венчурний капітал ще називають «інтелектуальним диверсифікантом», адже крім фінансових послуг він виконує послуги пов'язані з управлінням,

маркетинговим інформаційним обслуговуванням тощо [10, с. 7].

На нашу думку, венчурний капітал – це капітал, який може бути як корпоративним, так і одноосібним джерелом інвестування, який інвестується не в підприємство, а саме в ризикові, інноваційні проекти, що проводяться на даному підприємстві, через купівлю визначеної частини пакета акцій підприємства. Також венчурний капітал визначає суть економічних відносин між венчурним капіталовкладником і власниками підприємства, так як вони виступають не в ролі «кредитор – позичальник», а в ролі співвласників підприємства, якими керує спільна мета не тільки отримання прибутку, а також розвиток та процвітання, а отже, якнайшвидшому зростанню ринкової ціни їхнього спільного підприємства, саме такі особливості відрізняють венчурне фінансування від звичайного банківського кредитування.

На сьогоднішній день в нашій державі венчурні інвестиції більшою мірою спрямовуються в будівництво та в нерухомість, що важко назвати ризиковим підприємництвом, хоча, на сьогодні, будь-який вид підприємницької діяльності в Україні можна називати ризиковим.

Наприклад, сьогодні існує величезна кількість венчурних фондів, які здійснюють інвестування лише в Інтернет - проекти. Інвестування саме таких проектів є найбільш прийнятним для венчурного інвестора, адже тут, на нашу думку, є велика ступінь новизни, а отже найбільш фінансово - вигідне вкладання інвестицій. Адже факти самі говорять за себе, наприклад, одні з наймогутніших американських автомобільних компаній, котрі забезпечують половину світового ринку автомобілів, в яких підприємства та заводи розташовані майже по всьому світу та на яких працює близько 1,5 млн. працівників, оцінюються фінансовим ринком даної країни набагато нижче ніж пару молодих Інтернет – компаній, які мають декілька, порівняно невеликих, приміщень, а майно яких складають комп'ютери то офісна техніка, а вразі відсутності електроенергії чи Інтернету продукцію таких компаній взагалі неможливо побачити.

Аналіз практики розвитку венчурного бізнесу дозволяє стверджувати, що в Україні не існує достатньо сприятливих передумов для цього. Основними причинами такого стану речей є:

- по-перше, дефіцит вітчизняних інвестиційних ресурсів і, як наслідок, труднощі з формуванням українського венчурного бізнесу;
- по-друге, низька інформаційна прозорість ринку інтелектуальної власності, що приводить до значних труднощів з пошуком підприємств-реципієнтів та інноваційних проектів під венчурні інвестиції;
- по-третє, що становить найважливішу проблему – практично повна відсутність законодавчої бази, яка регулює діяльність венчурного бізнесу. До останнього часу в чинному законодавстві було відсутнє навіть поняття «венчурне інвестування».

Висновки. Узагальнюючи викладене, необхідно відмітити, що розвиток можливостей фінансового ринку України є головним напрямом підвищення ефективності функціонування вітчизняного фінансового механізму та наближення обсягів наявних фінансових ресурсів до продуктивного потенціалу їх використання. Наявні на даний момент фінансові ресурси на вітчизняному ринку капіталів не дозволяють розвивати нові форми і методи фінансування інноваційних проектів. Це засвідчує структура грошової маси, якість якої не можна вважати такою, що відповідає цілям інноваційно орієнтованого розвитку.

Крім того, в Україні до цього часу:

- не задіяні механізми підтримки інноваційної діяльності, ефективність яких підтверджена досвідом багатьох країн;
- відсутня відповідна фінансово-кредитна, податкова і амортизаційна політика;
- не створені і умови, які б сприяли широкому залученню в інноваційну сферу позабюджетних інвестицій, перш за все з боку вітчизняних комерційних структур і банків.

Для створення реальних умов для переходу економіки України на інноваційну модель розвитку державі доцільно насамперед звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків.

З цією метою на державному рівні необхідно розробити такі заходи:

- створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;
- створити систему стимулів, яка сприяла б, вітчизняних і зарубіжних інвесторів залученню банків, а також великих підприємств до інвестування засобів в розвиток венчурних (ризикованих) інноваційних фірм і проектів;
- розробити чітку систему надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів.

За умов реформування економіки України з переходом на інноваційну модель розвитку, пошук нових джерел фінансування активізації інноваційної діяльності є одним із пріоритетних засад формування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки нашої держави. І оскільки в Україні основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є державний бюджет, ключовою залишається роль уряду. Влада повинна стати каталізатором активізації процесу інноваційних розробок та їхньої реалізації в реальному секторі економіки.

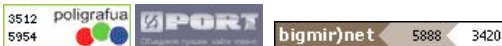
Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України № 40 від 4 липня 2002 року. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
2. Виконання наукових та науково-технічних робіт за 2009 рік [Електронний ресурс] : експрес випуск // Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Костянтин Кузнецов Криза руйнує інноваційний розвиток в Україні. – Економічна правда. – 20.05.09р. – Електронний ресурс. – Режим доступу:

http://www.epravda.com.ua/publications/4a140101ed7dd/view_print/.

4. Пронь С. В. США та Японія в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (50-90-ті роки XX століття) / Український держ. морський технічний ун-т ім. адмірала Макарова. — Миколаїв : Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2003. — 244 с.
5. Амиров В. Б., Городилова Е. А., Каменнов П. Б., Кузнецов А. В., Кунадзе Г. Ф., Лунев С. И. Китай в XXI веке. Глобализация интересов безопасности: [монография] / РАН; Институт мировой экономики и международных отношений / Геннадий Илларионович Чуфрин (ред.). — М. : Наука, 2007. — 326 с.
6. Шакиров А. Р. Россия-Бразилия: внешнеэкономические связи на современном этапе. — М. : Аванглион, 2005. — 226 с.
7. Сербина І.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності: теоретичні і практичні аспекти // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. - №7. – С. 23-27
8. Лапко О.О. Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційного розвитку економіки // Економіка і прогнозування. – 2007. - №3. – С.25-29
9. Коваленко М. А., Чесноков В. Л.. Фінансовий словник: 3000 фінансових термінів. — Херсон : Олді-плюс, 2009. — 382 с.
10. Редіна Н. І., Пікуліна Н. Ю.. Венчурний капітал у ринковій економіці / Дніпропетровська держ. фінансова академія. — Д., 2005. — 124 с.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"